

ítélt művészet ellen. Támadás a pozőrök, az emberi viselkedés mímeltsége ellen. A valóságnak hirdetett álélet ellen. Indulatból született indulatos szöveg.

Logikus, hogy felújítása, mai színre vitele is csak akkor nyer értelmet, ha átveszi a brechti indulatot és talál alkalmas, támadást érdemlő aktuális céltáblát: életérzést, viselkedésformát, művészi ideált — általában valamilyen emberi megnyilatkozási formát.

Az Újvidéki Színház előadása azonban céltábla nélkül készült. Csak úgy az üresbe lödöz, nagyot durranó veszélytelen vaktöltényekkel.

Azt még értem, hogy ez az üres bálvány, Baal istenség feneketlen pálinkáshordó, lebuja csődöre, galambokat elővarázsoló és ócska verseket fabrikáló álpoéta, afféle hókuszpókusz magatartás jellemzi, itt a piros, hol a piros szellemiséget képvisel, hogy mértéktelen önröntási gesztusai másokra is károsak. Ilyenformán általánosságban jelképez valamit, amittől menekülni kell. Csakhogy ennek a felismerése kevés, elégtelen egy színházi előadáshoz. Vaskossága ellenére is vékony matéria. Bölcséleti tartalma egy középiskolás házidolgozat témájaként is banális. Azzal a bizonyos kettős énnel együtt. Mert amikor a fellázadt passzív alteregó, a bábból emberré vált, öntudatosodott másik én működni kezdene, akkor fél perc alatt végez vele az az aljas igazi én. Mintha megjádt volna a rendező attól, hogy saját ötlete életképes lesz.

Persze, sokkal nagyobb hiba, hogy az előadásnak nincs célja. Nincsenek gondolatébresztő, mai utalású gesztusai, ügyesen elhelyezett aktuális hangsúlyai. Ha más nem, legalább a ruhák, a színpadi viselet jelezhetne egyfajta korszerűséget. Ezek azonban annyira eklektikusak, mint maga a rendezés és a játék. Itt-ott felfedezhetők a punk divat elemei, de ezek sem válnak meghatározott jellegűvé.

Csúnya színházi öngól ez a Baal az Újvidéki Színházban. A látszat ellen íródott, s közben — az előadás — maga lesz a látszat. Céltábla híján válik céltáblává. Pontosan azzá, amit Brecht intenciói szerint támadnia kellene.

Tanulságos előadás. De elsősorban az önmagára valamit is adó színház, kivált e fiatal színház szempontjából, amely — úgy érzem — mindinkább, belülről észrevétlenül, a művészi krízis szakadéka felé sodródik.

GEROLD László

A SZLOVÉN SZÍNHÁZI ÉVAD — FÉLIDŐBEN

Külenc szlovén színházban, Triesztől Mariborig egész sor bemutatót tartottak az évad első felében. A repertoár jellemzői: a szlovén újdonságok, a köztársaságközi együttműködés és meglepően sok darab kölcsönvétele az orosz dramaturgiából.

Az újdonságok közül kiemelkedik a Szlovén Ifjúsági Színház (Slovensko Mladinsko gledališče) repertoárján lévő, *A szabadság foglyai* (Ujetniki svobode) című alkotás. Emil Filipčič fiatal drámaíró második darabját Janez Pipan rendezte. (Az első, a *Kegler 6* címűt kedvező kritikával és nagy közönségsikerrel játszotta tavalyelőtt a maribori társulat.) *A szabadság foglyai* fantasztikus gondolatok furcsa szövvénye: antik hősei szembe találják magukat a mindenható nagyhatalommal. A darabban fontos szerep jut a takarítónőnek — Storkljának (gólya, nyakig-láb) — aki annyira színpadi figura, hogy nehéz szavakkal leírni. A cselekmény az őstörténettől a punkig gomolyog. Jóllehet a történet fölöslegesen vontatott (a kurtítás előnyére válna), pillanatok alatt megnyeri a közönség tetszését, úgyhogy minden újbóli előadás színhelye, a fiatalok klubjai, zsúfolásig megtelik. A siker vitathatatlanul a Janez Pipan vezette fiatal, ígéretes gárda művészi játékának gyümölcse. A társulatnak kétségtelenül arra kellene törekednie, hogy ezt a hatásos darabot megismertesse az ország színházkedvelő közönségével. *A szabadság foglyai* sajátos választ ad ifjú nemzedékünk indulatosságára, elégedetlenségére, amely látszólag ok nélküli, mégis annyira telített, hogy le kell vezetni, ki kell belőle józanodni. Ez a probléma olyan életszagúan jelenik meg a darabban, hogy teljesen magával ragadja a (zömmel fiatal) közönséget.

Az együttes másik bemutatóján Dušan Jovanovič *Télapó hidegháborúja* (Hladna vojna Babice Mrz) című darabját láthattuk Vinko Möderndorfer rendezésében. A mű hétköznapiaink problémáját ragadja meg. Jovanovič Télapó feleségét állítja elének, aki elmegy az egyik társadalmi-politikai szervezetbe bejelenteni, hogy férje abban az évben nem jön el, mert olyan állapotok közepette, amilyenek vannak, többé nem indul útnak... Az anyókat senki sem akarja meghallgatni és megérteni, csak amikor Marko bezúzza a fodrázműhely ablakát (a bennülőeknek éppen a választékát igazítják és az osztott fejű emberek aztán nem tudják mit kell tenniük és hogyan kell cselekedniük), amikor derül ki, hogy az emberek két kategóriája közül melyik jutott el hasonló felismerésig. A szellemes gondolatok és oélzások, Ksenija Hribar játékos koreográfiájával egyetemben (a társadalmi-politikai szervezetek és a rendőrség minden képviselője és alkalmazottja nő), lényegében ártatlanok. Nem hatás vadász előadás ez, hanem egy sajátos játék, amelyet, úgy véljük, Dušan Jovanovič a hét-tizenegyes éves gyerekeknek szánt.

Ennél a színháznál maradvá elmondjuk, hogy utolsó bemutatójuk nem is volt újdonság: Nigel Williams *Osztályellenesség* (Razrednega sovrazinka) című darabját vitték színre Valentin Duša fordításában. (A tavalyelőtti BITEF-en német előadásban láthattuk a darabot.) A fiatal rendező, Vito Taufer és csoportja nagyszerűen kelti életre a ljubljanei körülményekhez igazított mondanivalót, s így a jó fordítás támogatásával kissé hazainak is érezzük ezt a darabot. A fiatalok közötti viszony, viselkedésük Ljubljanában is szélsőséges megnyilvánulási formákat mutat; olykor a kisko-

rúak egymás közötti leszámolásává fajul. Ennek tudatában az *Osztályellenség* azok közé a megrendítő előadások közé sorolható, amelyek fölött semmiképpen sem térhetünk napirendre. Még akkor sem, ha csak rávilágít a kiskorúak egzisztenciális megszorultságára, de ezt művészien és meggyőzően teszi. Az egyik legfiatalabb szlovén rendezőn kívül nagy érdeme van ebben a kiváló csapatnak: Miloš Battelino, Vojko Zidar, Jozef Roposa, Pavle Rakovec, Marko Mlačnik és Željko Hrs olyan valószínű játszik a naturalista jelenetekben, hogy ezzel még fájóbbá válik a felismerés: az iszonyatos szorultságérzés természetes reagálás az életre.

A központi szlovén színházban, a ljubljani drámában kádergondokkal küszködik a művészeti vezetőség és a társulat. Ezért nem tudnak képességükhöz méltóan szerepelni. Először a témájában érdekes, de minden más szempontból halovány *Jóbot* adták elő. Dimitrije Rupel drámája, Božo Šprajc rendezte, egy partizánról szól, akiről kezdettől fogva azt gyanítják, hogy árulás folytán élte egyedül túl a fiatal kommunista értelmiségiek ellen indított üldözési hadjáratot. Letartóztatások, a háborús pusztítás, az emberek öngyilkosságba kergetése, sztálinista módszerekkel, a megalkuvók bűnhődése, egyáltalán a darab mint olyan, távol marad a nézőtől, mondanivalója nem hallatszik el hozzá.

A Nova Gorica-i Tengermelléki Drámai Színház (Primorsko dramsko gledališče) bemutatta Dimitrije Rupel *Vissza a címzetthez* (Pošljite za naslovnikom) című darabját, Boro Rotovnik találó díszleteivel, Zvone Šedlbauer rendezésében. Rupelnek ezt a művét kedvezőbben fogadta a kritika. Hőse egy triezti szlovén kommunista, századunk harmincas éveinek derekán. Megint középszerű téma: bizalmatlanság az elvtársak között. A szlovén emiatt eltávolodik társaitól, az oroszokhoz megy, hogy tisztázza hovatartozását. Leningrádban nem találja föl magát, aztán egy szlovén nevű vízparti olasz révén feljut a Leningrád (Peterburg)—Le Havre vonalon közlekedő járatra. A franciák sem fogadják be. Az értelmiséginek minden megaláztatáson át kell esnie, mígnem végleg felszámolja nyomorúságos egzisztenciáját. Šedlbauer érti a dolgát, művészien irányítja az előadást, és a beérett Nova Gorica-i együttesel ráüti a darabra a kihívás és az időszzerűség pecsétjét.

A ljubljani Városi Színház (Mestno gledališče) Aleksandar Marodić *Franc Mrzleš panasza* (Pritožba Franca Mrzleša) című monodráájával kezdte az évadot. A Voja Soldatović rendezte előadás a kritika egy részének éles ellenállásába ütközött, így nem került másutt műsorra. A monodráma hőse mai ember, egy iszákos vasutas.

Szerencsésebb vállalkozásnak bizonyult Ivo Brešan szellemes művének, *Sátán a bölcsészeti karon* (Hudič na filozofski fakulteti) színre vitele Žarko Petan rendezésében. Brešan szövege félelmetes, jól igazodnak hozzá a rendező elképzelése és Meta Hočevár groteszk jelmezei; az eredmény egy roppant hatásos produkció. A szereposztásnál némi fennakadást okozott, hogy a főszereplő, a professzor tolmácsolására nem sikerült angazsál-

niuk a neves művészt, Janez Hočevar-Riflét; akárkivel nem helyettesíthették, de végül minden idejében megoldódott, sőt a darab fináléja az ötletes és látványos koreográfiával annyira lenyűgöző, hogy eltereli a figyelmet a hibákról, s a színészi nyelvbotlások sem tudják elhomályosítani Brešan tüneményes, fordulatos elgondolásait, a ljubljanaei közönség önfeledten élvezi az előadást. Brešannak nem ez az egyetlen darabja szlovén színpadon: a maribori színház Tone Partljič átigazításában tíz évvel a Sterija Játékokon aratott siker után, műsorára tűzte Brešan *Hamlet Mrduša falván* (Hamlet u Mrduši Donjoi) című darabját, *Hamlet alsó Grabonosáról* (Hamlet iz spodnjega Grabonoša) címmel. Eltekintve attól, hogy az átdolgozás korántsem olyan szellemes, mint az eredeti — inkább „könnyű humor” van benne —, Želimir Mesarič zágrábi vendégrendező keze nyomán a maribori társulat lendületes előadással lépett közönség elé. A szlovén kritika egy része a fordítás miatt lekiacsinylően írt róla, a közönség azonban mellé állt. Ez azt bizonyítja, hogy Brešan „sebezhető pontja” ellenére is elég erős ahhoz, hogy megbízható együttessel, olyan interpretátorokkal mint Volodja Peer, Peter Ternovšek és Minu Kjudrova, sikert arasson. A maribori színház egyébként nem bővelkedik jó előadásokban, ami nem meglepő, ugyanis (az operával és a balettel együtt) már harmadik éve színházi építőhelyre hasonlít, és csak az utóbbi négy évben háromszor cserélt igazgatót.

A trieszti állandó szlovén színház antik komédiával indította az évadot, Platonus *Hetvenkedő katonájával* (Miles Gloriosus), Mile Korun rendezésében. A legnagyobb érdeklődést azonban egy nemrégiben bemutatójuk váltotta ki, Matjaž Kmecl *A néma fivérek* (Mutasti bratje) című darabja. A karintiai szlovén nemzeti kisebbségről szól: a Smrtnik család kihalóban van, a három fiútestvér elnémul, mert nem beszélhet anyanyelvén. Csak az italozás mámorában dudorászhatnak szlovén dalokat. A némáknak ez a furcsa harmóniába torkolló énekilése turisztikai mutatvány-nak számít, ám egyszer súlyos következménnyel jár: a fiúk énekilés közben nekigyürkőznek, és verekedést provokálnak. A felgyülemlett keserűség pusztító erővel tör ki belőlük, erőszak formájában, ami miatt végül bebörtönzik őket. Szüleik meghalnak, nővérük nemzettagadó lesz, szlovén létére németnek vallja magát, gyermekei is ilyen szellemben nevelkednek, és gátlástalanul törtetnek az érvényesülés útján. Kmecl darabja maga a lesújtó valóság, amely korántsem csak a karintiai kisebbségre jellemző. Nem véletlen, hogy ez a darab a trieszti művelődési otthonban, az olaszországi szlovén kisebbség előtt esett át a tűzkeresztségen. Jože Babič alkalmatlan színpadon rendezte meg az előadást. Kár, hogy nem az egész cselekmény a jelképesen harci arénában (Andrej Zajec elképzelése) játszódik le. Matjaž Kmecl szövege viszont kiváló.

A szlovén kísérleti színpad, a Glej, Vinko Möderndorf fiatal drámaíró és rendező *Nebéz időke* (Hudi časi) című alkotását mutatta be. Előadásuk nem tartozik a legjobbak közé, nyilván azért sem, mert a kísér-

leti színpad reménytelenül keres hajlékot magának, ezt a bemutatót is albérlésben tartotta, a Cankar-otthon (Cankarjev dom) középű termében.

Befejezésül szóljunk a celjei Szlovén Nemzeti Színházról (Slovensko ljudsko gledališče). Az évadot az osztrák vígjátékiró Arthur Schnitzler *Körbe-körbe* (Reigen) című darabjával nyitotta meg, utána egy hazai újdonságot tűzött műsorra, Milan Deklava *Mágneses fiúját* (Magnetni deček), Helena Zajceva rendezésében. Ilyen fiatalhoz és időshöz egyaránt szóló pazar előadást már régen láttunk itthoni színpadon. A színház egyórányi játék nemes szenvedélyességével ajándékozza meg a közönséget. Deklava annak összehasonlításával játszik, hogy mennyire kedves az, aki mindenáron vonzó akar lenni, és mennyire vonzó mindenki, aki kedves. A debütáns Zajceva ezt finom iróniával fűszerezte, úgyhogy a *Mágneses fiú* páratlan sikert aratott Szlovénia-szerte.

Az elmúlt fél évad még egy sikeres előadást jegyzett, s nem is akármilyent: a ljubljani bábszínházban színre került Iszidor Stok orosz szerző *Isteni komédia* című műve, amelyet Milan Jesih az eredetihez méltóan ültetett át szlovénra. Zlatko Bourek zágrábi vendégrendezőnek ez a munkája — színészek, maszkok és bábok együttese — az elmúlt év legjobb bábjátéka a szlovén fővárosban.

(Fordította Polyák Márta)

Majda KNAP

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

KÉT KIÁLLÍTÁS

Mladen Srbinović Újvidéken, Miliwoje Nikolajević Szivácon

Új lakót kapott az ősszel az újvidéki Duna-park. Ezúttal nem a hatytyúk birodalma gyarapodott, hanem egy bronzszobor ült a bejárati sétatány szegélyére, hogy elsőként üdvözölje az idelátogatókat. A Dura Jakšičót ábrázoló életnagyságú szobor ez az új lakó, amely Jovan Soldatović szobrászművész ajándékaként került ide, a költő és festő születésének másfél századik évfordulóján.

Néz ránk a Đuro és — hallgat. Hallgat, ez az örökké nyugtalan alkat. Legalább tekintetében benne volna a szinte ősi erővel feltörő és burjánzó nyugtalansága és zaklatottsága. De nincs. Talán csak a bohémuságából van itt valami, abban, ahogyan kissé megfáradtan odatette magát arra a kőtömbre. Mintha pózolna is egy kicsit, lehet éppen a fotográfus kattintását várja.